

A szüntelen teremtődő világ izgalma

Beszélgetés Nagy Gáborral

Két éve, új és válogatott verseit tartalmazó kötettel (*Kijátszott holnap*) jelentkezett utoljára a nagyközönség előtt Nagy Gábor József Attila-díjas költő, író, irodalomtörténész, a Hítel folyóirat kritikarovatvezetője, s immár csak volt főiskolai oktató. A kilencvenes évek egyik ifjú titánjaként indult, mára az irodalmi élet középgenerációjának meghatározó alakjává érő szerzővel életútja kapcsán beszélgettünk: a tudományos munkásságában általa mintegy rehabilitált költőkről, írókról, köztük Baka István meghatározó szerepéről, mester-tanítvány viszonyukról. Emellett szó esett a szinte a teljességig szerteágazó irodalmi érdeklődéséről, az antik formák, a latin világ és nyelvek iránti vonzalmáról, a felsőoktatás belülről tapasztalt anomáliáiról, Vas megyei gyökereiről és az onnan, illetve a dél-amerikai irodalomból eredeztethető misztikumra való hajlamáról, megannyi emlék, élmény és benyomás felidézésével.



– *Nem valami frappáns és kreatív ötlet, de ha már életútinterjú, azt gondoltam, haladjunk szépen sorjában végig az általad bejárt úton. Körmendről, a nyugati végekről indultál, s mivel a hetvenes-nyolcvanas évekről beszélünk, így a „tiltott” Nyugat közelségéről is. Mit és hogyan indított el benned a téged körülvevő szűkebb és tágabb közeg?*

– Valóban érdekes az egész akkori és ottani életmód. Mellékesen, de rögtön egy anekdota jut eszembe: amikor '90-ben Debrecenbe kerültem az egyetemre, a helyi és környékbeli diáktársak majdnem elsírták magukat, amikor megtudták, hogy mi, nyugat-magyarországiak már a nyolcvanas évek elejétől rendszeresen kijártunk Ausztriába. Ők ezt onnan, keletről elképzelni sem tudták. Bár ez csak egy adalék, s nem tartozik szorosan az indulásomhoz, főleg nem a linearitáshoz. A származásom inkább, amit későbbi mesterem, Baka István úgy fogalmazott meg saját magáról, szekszárdiságáról, hogy ő afféle társadalmi senki-földjéről jött, mert az a kispolgári lét, ahonnan érkezett, az se nem urbánus, se nem népi, valahogy

a levegőben lóg, igazi tradíciók nélkül. Hasonló volt a körmendi kispolgári lét is.

– *Városnak kicsi, falunak nagy?*

– Lehet, bár tizenkétezres városként mi nem éreztük kicsinek. Pláne, amikor '87-ben először lett bajnok a körmendi kosárcsapat. Akkor olyan nagyok és olyan sokan voltunk, hogy a Szabad Európa Rádió éjjel bemondta: tüntetések törtek ki Körmenden. Nemsokára helyesbítettek, hogy csak a szurkolók árasztották el a 8-as főutat, ott hömpölygött szinte egész Körmend a négysávos úton, az osztrákok meg panaszkodtak, hogy mindenféle terelőutakon juthatnak csak haza. Hát, akkor nagyon nagyon éreztük magunkat. S ha más nem is, de az ilyenek azért adtak identitástudatot.

– *Te kijártál, az osztrákok jöttek-mentek: akkor, a nyolcvanas években, eszmélkedésed éveiben már a lazuló szocializmus, a Gorenje-korszak, a már-már szimbióziszerű közös lét az osztrákokkal volt számodra a meghatározó élmény?*

– Én már a Gorenje-idők előtt voltam kint kétszer két hetet egy burgenlandi osztrák családnál Né-

metújváron, avagy Güssingben, ahol a nagymama még magyar volt, bár a fia már csak annyit tudott magyarul, hogy „kapsz pofon”, és azt, hogy „fröccs”. 1983-84-et írtunk, de kisgyerekként is sokkoló élmény volt látni, hogy az apa hajnali újságkihordó, az anya életében nem dolgozott, van három gyerekük, és közben hétszobás házban élnek, három vécével, két fürdőszobával, olyan telekkel, ahol tizenöt özet, meg egy erdőrésszel, ahol vaddisznókat tartanak. A három gyereknek pedig már jó előre megvásárolták a házhelyet. Vagy azt, hogy mennek autót venni, s akkor Grazban megállnak egy autósalonban, kifizetik a kocsit, és elhosszák.

– *Se Merkúr, se kiutalás...*

– Se három év várakozás. És utána a vadonatúj Opel Omega kombival százhatvannal tép Franzi az autópályán, kérdezem, nem kellene-e bejáratni, ő meg visszakérdez, hogy miről beszélek. Nekem ez mutatta meg először azt az Európát, legalábbis részben, ami később várt ránk.

– *Érezted-e, hogy ezek szerint nálunk nem klappol valami, vagy teljesen máshogyan, tőlünk függet-*

len történetként élted meg, ami a határon túl zajlik? Összeálltak-e valamikorra benned koherens egészszé ezek az élmények?

– Azt tudom, hogy mi a gimnáziumban úgy '87-88 táján már nagyon ellenzéki hangulatban voltunk, de talán a helyi légkör, maga Vas is ilyen. Ha megnézzük a választásokat 1990 óta, Szombathelyt, a vörös várost leszámítva az egész megye tradicionálisan antikommunista. Körmenden elképzelhetetlennek tartom, hogy az utódpart vagy utódpartok – hogyan nevezzem most őket – szerezzenek többséget. Az ottaniak tehát látták a nyugodt, sehová nem siető, a teraszokon söröző és alma-borozó osztrákokat, akikben semmi idegesség, frusztráció nem volt. Meghatározónak inkább azt mondanám, amikor Debrecenbe kerültem, s én ott a nem éppen otthonos, nyolcágas kollégiumi szobába hazatérés helyett az órák után inkább felvásároltam három-négy különböző szellemiségű napilapot, beültem egy kocsmába, ahol már kiraktak tévéket is, s ott szinkronban parlamenti közvetéseket néztem, és újságokat olvastam. Így az már a rendszerváltás után állt össze, de akkor aztán nagyon hamar, hogy mit gondolok a múltunkról. Annál is inkább, mert belülről is ismertem valamelyest mindezt: bár a szüleim pártonkívüliek voltak – sőt, anyám X-es volt –, akadtak párttag ismerőseink, akik nem győztek meg róla, hogy bármit is akarnának önös érdekeiken túl.

– Mindenfajta eszmélkedésedet Debrecenhez kötöd, vagy már Körmenden is komolyabban villogtatod az orosz-lánkörmeidet? S itt most már irodalmi pályád kezdetekre gondolsz. Mennyire inspirált

a család, a gyökerek, mit hoztál magaddal ezen a téren?

– Ez a fajta magamra eszmélés egész pontosan Szarvaskendhez, édesapám szülőfalujához köthető, ahová nagyszüleimhez, dédszüleimhez jártam. Ott töltöttem több nyarat is, ott kezdtem kilenc-évesen verseket írni, aminek a nagyszülők örültek, apám nem annyira, mert úgy gondolta: illene valami férfiasabbat csinálnom. Tízéves koromban aztán meghalt az anyai nagyapám, kedvenc nagyszülőm, és neki szenteltem egy teljes füzetnyi verset afféle koravén gyázmunkaként. Attól kezdve folyamatosan írtam. Emellett persze olvastam is, prózában a szokásos gyermekirodalmat, Vernét, Fekete Istvánt, indiánkönyveket, de már XX. századi verseket, kortárs költőket is, teljesen véletlenszerűen és kiszámíthatatlanul, amit éppen kapni lehetett a nyolcvanas években a körmendi könyvesboltban, ahol állandó vendég voltam. Aztán édesanyám tanácsára belecsaptam a klasszikus prózába is, így tizenkét éves korom körül elkezdtem Shakespeare-rel, Balzackal, Móriczcal, Mikszáthtal ismerkedni, és bár nem biztos, hogy a Vadásató strandján sokat értettem a királydrámákból, ez engem nem zavart. Azt hiszem, a mai oktatáspolitikusok is elgondolkodhatnának rajta, miért is kellene, hogy egy gyerek az adott könyvből mindent értsen, miért is kellene kötelező olvasmányokat kilitani, mert nehezen befogadható – a gyerek a maga szintjén nagyon sokat megérez, ráérez, ami éppen elég. Én tehát ekkor és így jegyződtem el az olvasással.

– A humán érdeklődéseddél az utad is nyilvánvalóvá vált?

– Első gimnáziumig kitűnő tanuló voltam, a gimnáziumot is Körmenden végeztem, bár felvettek Pestre, a Radnótiba is, magyar–francia szakra, de miután végül nem indult francia szak, magyar–történelemre kerültem volna, azért viszont nem vállaltam tizenöt évesen a kollégiumot. Így magyar–német szakos lettem, mert Körmenden csak német volt. Én egy tündéri idős tanárnőnél, Karola néninél tanultam előtte magánúton németet, aki már anyámat is tanította, német–francia szakos volt, s őt aztán az ódzkodása ellenére is rávettem, hogy kezdjen el franciára is tanítani. Tizenhat éves koromra már a középfokú tudásszint közelébe jutottam, ám végül a gimnáziumban nem tudtam folytatni, így sajnos ez félbemaradt.

– Mi vonzott a francia nyelvben, honnan jött ez az orientáció?

– Imádtam az újlatin nyelveket. Nyolcéves koromtól különböző nyelveket találtam ki és írtam meg, kicsit az eszperantó mintájára, még ha így utólag ez talán nevetéses – volt ebben némi autisztikus vonás is: megírtam a nyelvtanukat, elkezdtem a szótárt is, még ha az 'almá'-nál tovább többnyire nem is jutottam, és ezek mindig francia, olasz, spanyol alapokat kaptak. Sok nyelvet tanultam csak könyvből, ezáltal legalább a kiejtést ismerem a legfontosabb újlatin és germán nyelveknél. Voltak is konfliktusaim, amikor apám nem bírta már elviselni, hogy állandóan kijavítom a sportriporterek kiejtését a meccsközvetítések alatt. A nyelvek működését szerettem igazán, megtanulni már nem annyira, miután rájöttem, hogy az igazi nyelvtudás olyan tíz év tanulás után kezdődik, már ha nem külföldön, az adott nyelvi környe-

zetben él az ember. Ennyi idő kell, hogy a finomabb nyelvi árnyalatokat meg tudjam különböztetni, és tudjam, hogy az eb ura fakót nem helyettesíti, ha úgy mondom, hogy a kutya gazdája halvány. Erre a szintre eljutni irdatlan munka. Német szakon Nietzsche-t, szépirodalmat, bármit lefordítottunk, de a beszédet, beszédértést az egyetem sem tudja megtanítani.

– *Ez lehet az oka, hogy német szakos végzettséged és több műfajt felölelő irodalmi pályád ellenére műfordítóként csak jelzésszinten találkozni a neveddel?*

– Oláh János felkérésére egy rövid ideig fordítottam németből a Magyar Naplónál, de nem lettem műfordítóvá. Egyrészt megkopott, másrészt nem is az az igazából élő nyelvtudás ez, ami képes visszaadni ezeket a mélységeket, amiről beszéltem. Nem éreztem magaménak a műfajt.

– *Visszakanyarodva, végül is ez a nyelveket gyártó, verseket írogató körmeneti fiú hogyan kapott publicitást?*

– Kiderült az iskolában, hogy mikkel foglalkozom, és Karakainé Margit néni, a magyartanárom elküldte a Kincskereső című akkori gyermekirodalmi folyóiratnak a verseimet egy pályázatra. Választ is kaptam, hogy nagyon köszönik, bár a határidőt lekéstem, a pályázat pedig egy fantasztikus regény folytatásáról szólt, de ennek ellenére kérnek további verseket is tőlem. Ott is jelent meg náluk '84-ben az első két versem, még adóznom is kellett utána, akkor találták ki az adórendszert, húsz forintot le is vontak négyszázból. De ezzel a Kincskereső, a tanárnő utólag megmosolyogtató figyelmetlensége ellenére is, sorsdöntővé lett, s nemcsak az első közlés miatt,



Felolvasóelőlelőttön Tomaso Kemény mellett (Caorle, 2010. május 29.)

hanem mert Simai Mihály főszerkesztő, akivel leveleztem, meghívott Szegedre, a Kincskereső-táborba, s ott ismertem meg Baka Istvánt, aki szintén a szerkesztőségben dolgozott. A tábor különböző csoportokban 10-14 éves gyerekekkel foglalkozott, ki újságírást, ki színjátszást tanulhatott ott, és volt egy költőcsoport is. Én előbb újságíráson voltam, aztán 1986-ot kihagytam – nem akartam a mexikói focivébé és a nagy magyar diadalmenet idejét táborban tölteni, aztán ebből lett a szovjetek elleni 0–6 –, de egy év múlva újra hívtak, s tizenöt évesen már a felnőttek segítőként vehettem részt. Gimnazistaként már úgynevezett ifisták voltunk, én pedig Baka csoportjába kerültem, neki segítettem, sőt, volt, hogy nem érezte jól magát, s kérésére én tartottam meg a foglalkozást. Ezek háromórás alkalmak voltak, metaforaelméletet, verstant tanított Pista, és hihetetlen, hogy a verselési alapformákat, amire gimnáziumban, egyetemen nem képesek a tanárok, ő tíz nap alatt megtanította a gyerekeknek. Írtak hexametert, jambikus verset, ütemhangsúlyos verset, tartalmilag olyat, amelyet, ám az alap-

készséget, a formát elsajátították. Így lett Baka Pista a mesterem, ebből lett életre szóló barátság, hosszú levelezés. Nem cincálta szét a verseket, visszafogottabban terelgetett: például hogy formailag csak a tizenöt éves Weöres Sándor volt jobb, ám túl érzelmesek ezek a versek, erősen érződik rajtuk Juhász Gyula, Tóth Árpád hatása, ezeket félre kell tenni, s kortárs költőket ajánlott, Bella Istvánt, Döbrentei Kornélt. Miatta felvételiztem Szegedre, csak egy pont hiányzott, hogy felvegyenek, így kerültem Debrecenbe. Más élet lett volna az ott nekem Baka közelében, amúgy is a kedvenc városomban, de akkor közelebből kellett volna végignézni a súlyos betegségét és a halálát – bár ki tudja, talán akkor az ő sorsa is máshogyan alakul... Debrecen viszont egy másik nagyszerű embert adott számomra, Görömbei András tanár urat.

– *Görömbei András mitől lett meghatározó alakja az életednek és a pályádnak, róla milyen emlékeket őrzöl?*

– Az első személyes találkozásunk úgy történt, hogy Baka velem küldte el a *Farkasok órája*

című, neki dedikált kötetét, majd akkor lett közelebbi a kapcsolata, amikor negyedéven nem vettem fel semmilyen kollégiumba, én pedig ezt sérelmeztem. A debreceni hallgatói önkormányzat akkor találta ki, hogy kulturális tevékenységért is járnak pontok, én pedig csak egy pontot kaptam, miközben akkor már több folyóiratban is publikáltam. Erre hivatkozva fellebbeztem, mellékeltem hozzá a publikációs listámat is, s ez Görömbei Andrásához futott be, aki akkor az egyik rektor-helyettes volt. Behívott, elismerő véleményt mondott a verseimről is, és megkérdezte, nem akarnék-e irodalomtörténeti kritikákat, tanulmányokat írni. Mondtam, hogy tizenhárom-tizennégy évesen írtam ugyan verselemzés-féléket, de mostanában nem volt ilyen szándékom, ő viszont biztatott, próbáljam meg. Az első két munkám teljesen szabad választás volt, nem szólt bele, s az egyiket épp Tóth Erzsébet *Ismeretlen könnyű szívvel* című kötetéről írtam. Ezzel szinte vakon célba találtam, hiszen fogalmam sem volt, hogy az irodalomba ezzel a kötetel visszatérő, és a Hitel számára fontos szerzőt választottam. Mint kiderült, a tanár úr távlati terve az volt, hogy jelentkezzem PhD-képzésre nappali tagozaton, így lettem végül doktori hallgató Görömbei Andrásnál, a témám pedig Baka István költészete volt, és már a szakdolgozathoz részletesebb Baka-bibliográfiát gyűjtöttem, mint amit szakértők állítottak össze. Így végül a disszertációmát megírtam négy év alatt, s meg is jelent rögtön a Kossuth Egyetemi Kiadónál 2001-ben. Baka '95-ben már meghalt, így ezt sajnos nem érthette meg, csak azt tudta, hogy a szak-

dolgozatom témája az ő költészete lesz, sőt, korábban ő maga is kérte, hogy én legyek a monográfusa.

– *Mire azonban idáig eljutotunk, addigra már többkötetes költőként is ismert voltál az irodalmi szcénában.*

– Ehhez is volt köze Görömbeinek és Bakának is, bár már a debütáló *Farkasverem* is Pista halála után, 1996-ban jelent meg, de annak az első, kezdetleges változatát még ő is olvasta kéziratban. Akkor mondta azt, hogy ez már az a helyzet, amikor az ő segítségével is kiadót kell tudnom találni hozzá. Így aztán azokat a kiadókat, akiket már ismertem a könyveik révén, kikerestem a telefonkönyvből, és egyenként felhívogattam. Akkor még nem tudtam, hogy nekem is ilyen válaszokat kell majd adnom egyszer, mint hogy tele vagyunk kézirattal, nem várható, hogy a közeljövőben ki tudjuk adni, satöbbi. Minden kiadó ezt a sablont használja az utcáról beeső dilettánsok elijesztésére.

– *Mennyire tudtad már akkor, hogy kiknél mennyire érdemes próbálkozni, tisztában voltál-e az irodalmi életen belüli megosztottsággal?*

– Amikor, '92-ben vagy '93-ban, Baka Debrecenben megkapta az Alföld-díjat, engem mint ott tanuló és verselő diákot az Alföld szerkesztőségének a figyelmébe is ajánlott. Miután Pista hazament, az Alföld egyik szerkesztője fogadott, és azt mondta, hogy két jó verset még ő is tud írni, küldjek még hármat, fél év múlva. Küldtem, mire megint újabb verseket és újabb fél évet kért, amiről már gyanítottam, hogy ez lerázás akar lenni. Később még azért kértem tanácsot tőle, hogy kezdő költőként melyik kiadónál érdemes kilincselni, és akkor már nem a saját

kapcsolati rendszerükhöz, nem az Alföldhöz közel álló kiadókat ajánlott. Közben el is tanácsolt a laptól, mondván, nem az ő irányultságuk, amit csinálók. Erre mondta nekem Baka, hogy akkor őt vajon minek közlik, bár ennél kicsit drasztikusabban fogalmazta. Őt olyannyira közölték, hogy minden folyóiratnak az élén szerepelt, első anyag volt az Alföldben, a Hitelben, a 2000-ben, az összes létező lapnál, pedig olykor kifejezetten azzal szórakozott, hogy olyan verseket adott a lapoknak, ami a legkevésbé illett a szellemiségükhöz. Nemhogy nem merték visszautasítani, de annyit kértek tőle, amennyit nem is tudott teljesíteni, mert az utolsó két kötetét leszámítva, amikor már rengeteget írt, ő évi három-négy verses költő volt. A kérdésre visszatérve, volt tehát fogalmam a szellemi hovatarozásokról, végül Pécsi Györgyi mondta, akinek a Baka-bibliográfiából már ismertem a nevét, és aki később is sokat segített a pályámon, hogy küldjem be a Széphalomhoz. Mivel közben elment a Széphalomtól, az ügyem egy évig aludt, ám végül egy utolsó utáni határidős pályázatra sikerült beadni az anyagot. Hát így jelent meg végül az első kötetem. Amikor a második kötetem kijött, szintén a Széphalomnál, akkor már ott dolgoztam, ugyanis PhD-hallgatóként Pestre költötünk a feleségemmel, s én először afféle háztartásbeli voltam. A PhD-ösztöndíj akkor is viszonylag jó pénz volt, és én ezzel elvoltam otthon úgy, hogy írok, közben mosogatok és takarítok, időnként pedig lejárok Debrecenbe az előadásokra. Mezey Kati azt mondta, az nem járja, hogy egy fiatalember ne kösse le az energiáit, neki van két ál-

lásajánlata. Nappali tagozat mellett csak félállást vállalhattam, így szerkesztő lettem a Széphalomnál. Nagyon sokat tanultam a kiadónál, Katitól. 2001-től a Naplónál lettem rovatvezető, nagyon szerettem Oláh Jánossal együtt dolgozni, de 2004-ben leköltöztünk Vasszécsenybe, én pedig a szombathelyi főiskola kommunikáció tanszékére kerültem tanárnak.

– *Mennyi szándékosság volt ebben a szülőföldre visszatérésben?*

– Volt benne, természetesen, meg egy romantikus elképzelés is, hogy milyen jó lesz falun, családi házban, kertet művelve élni, no meg én gyerekkorom óta szerettem volna tanár lenni, de végül az egész nem az álmaink szerint alakult. Tíz évembe telt, mire megszabadultam a Savaria Egyetemnek nevezett főiskolától...

– *Miért kellett megszabadulni?*

– Amikor én a kommunikáció tanszékére kerültem, már négy éve megvolt a doktorim irodalomtudományból, miközben tíz év alatt hárman-négyen is tudományos minősítés nélkül tanítottak az irodalom tanszéken, államvizsgáztattak, szigorlatoztattak. Ennek ellenére a tanszék többszöri kérelmemre sem vett át. Hiába a diplomás, jól képzett emberek, az egyetemeken is gyakran urambátyám-rendszer irányít, a haveri viszonyok... Rengeteg felesleges papírmunkával terhelt minket a vezetőség, mert nem volt világos stratégiájuk. Összeszámolni se tudom, hány szakot dolgoztam ki, ami nem indult el, hány tanterv-módosításban vettem részt feleslegesen, milyen irratlan mennyiségű papírt gyártottunk a semmiért...

– *Ezek elveszett illúziók számodra? Volt benned idealizmus, hogy van szegmens, amelynek a*



Kevevel és Hargitával 2012 decemberében (fotó: Nagy Liliom Gyöngyvér)

dolgai másképpen zajlanak kicsiben, mint nagyban maga az ország?

– Én debreceni PhD-hallgatóként, mivel ott ülhettem tanszéki értekezleteken is, beleláttam az ottani magyar tanszék munkájába. Na, hát az Egyetem volt, Görömbei mellett olyan életre szóló tanárokkal, mint Márkus Béla, Imre László. Igen, mélységes nagy csatlódás volt ez. Valósággal megutáltatta velem a megyeszékhelyemet, rossz szájjal gondolok rá, pedig két gyerekem is ott született.

– *Esélyed sem volt egy olyan mester-tanítvány viszonyt kiépíteni, mint amilyen Baka és közötted volt?*

– Talán egy példát mondhatok, hiszen elsősorban nem a diákok miatt frusztrálódtam, hanem a vezetőktől. Kormos Anett kommunikáció szakos hallgatóként volt a tanítványom, ma a stand-up comedy világából ismerős a neve. Már akkor gyilkos humora volt, tartottunk tőle, mert egy röpké beszólással meg tudta semmisíteni

az oktatókat is. Nálam újságcikkeket írt, de úgy, ahogy az újságírók kilencven százaléka legfeljebb csak álmában. Mondtam, hogy ebből akár széppróza is lehetne, majd küldött néhány novellát azzal, hogy már összeállt egy kötetnyi anyag, én adtam néhány tanácsot, majd egy év múlva meg is jelent a kötet a Kairosznál. Ez egy rövid mester-tanítvány kapcsolat volt, Anett azóta sajnos az érvényesülés más, izgalmasabb és jövedelmezőbb módját találta meg, rá azonban így is nagyon büszke voltam és vagyok. Ez az első félévemben történt, nem is volt több hozzá fogható tanítványom. Persze én ott a kommunikáción próbálkoztam továbbra is irodalmi, nyelvészeti dolgokat is tanítani, de végül oda jutottunk, hogy főiskolai szakunk se maradt, kétéves OKJ-s képzéseket tartottunk javarészt olyan diákoknak, akik azt sem tudták, hol vannak. Ez persze nem az ő hibájuk volt, hanem a rendszernek, a piacképtelen papírok tömegét

gyártó képzési formának, amiben végül én már nem voltam hajlandó részt venni.

– *Szombathelyi tapasztalataid révén rá is kanyarodhatunk ezzel a regényeidre, hiszen az Álmatlanok és álmodozók egyik olvasata éppen az, hogy miképpen lehet egy ambiciózus embert ellehetetleníteni. Göre Gábort, ezt a gárdonyis névazonosságú, szülővárosába visszatérő szobrászt milyen koncepcióval alkottad meg, mennyire tekinthető alteregódnak?*

– Bevallom, a névvel melléfogtam, nem találtam jó nevet, többször átkereszteltem, és amikor megszületett a Göre név, nem gondoltam Gárdonyi hősére. Utólag bele lehet látni párhuzamokat, a navitást, az eredendő jóindulatot, mindkettőnek a saját maga igazságát, ami máshogy csapódik le bennük. Volt kritikus, aki ezt meg is tette, de semmi szándékom nem volt összekapcsolni őket.

– *Ezzel együtt is mindenképp jellemző az ő története a rendszer-váltás előtti és utáni Magyarországra.*

– Nehezen beszélek a regényeimről, mert nem sikertörténet egyik sem. Két év alatt írtam két regényt, mindkettőnek el kellett készülnie egy-egy év alatt, az egyiket pályázatra írtam, a másikkal ösztöndíj miatt volt határideje, mindezt állandó főiskolai munka, család, három gyerek, akkoriban még rendszeres kritikaírás mellett – nagyon megerőltető volt. Mindkettőből hiányzik egy szabad fél év, amikor az ember csak átgondolja, és ahol kell, átalakítja az egészet. Erre most már nincs lehetőségem, de az érzés olyan erős volt és maradt bennem, hogy azóta sem olvastam el egyik regényt sem a korrektúrázás óta,

már könyvformában. Nem akartam szembesülni még újabb hibákkal, ami a kéziratához, gépiratához képest ilyenkor még jobban kidomborodik.

– *Én úgy gondolom, az erények is kidomborodhatnak, hiszen egyértelműen elmarasztaló kritikákat nem kaptál rájuk, s noha a Kádárkori papgyilkosságokra visszautaló Ki a konkolyt vetette visszhangja kedvezőtlenebb volt, ugyanúgy empátikus írások is születtek róluk. Miközben maga a két szöveg olvastatja magát, sodrásuk van, és nem melleleg a múltból a mára néző tanulságuk is.*

– Vegyes volt a fogadtatás, de én nagyon sokszor igazat tudtam adni az elmarasztaló kritikáknak, s fülemben cseng egy számomra fontos ember véleménye is, aki azt mondta, hogy ne tegyem tönkre a pályámat ilyen kísérletekkel. Így hát nem igazán gondolkodom ma már regényötletekben, bár ki tudja, mit hoz a jövő.

– *Ezzel együtt is feltűnő a misztikum jelenléte a két regényben, a fel nem oldott rejtélyek, mint a Göre gyermekkorát megidéző titokzatos kézirat, vagy az évtizedekkel később is a papgyilkosság után kutató Berki doktor talányos halála. Érdekes párhuzamként merül fel a Horváth (EÖ) Tamás munkáiban tapasztalt hasonló módszer, akinek szintén Vas megyébe vezetnek vissza a gyökerei. Véletlen egybeesés, vagy valóban van a nyugati végeknek ilyen atmoszférája, hangulata, életérzése?*

– Nálam ez leginkább az olvasmányaimból adódik. Weöres Sándor mondta egyszer, hogy a versei kilencven százaléka olvasmányélményekből születik...

– *Viszont ő se más tájegységről származott!*

– Valóban. Ami talán ide kapcsolható eset, az Iváncon, nagyanyám szülőfalujában történt, az ezredforduló táján. Borzongató misztikum maguktól mozgó tárgyakkal, repülő cipőkkel, felboruló bútorokkal, amivel hosszan foglalkozott a bulvármédia, sugallva is a természetfelettséget, mígnem kiderült, hogy a házbeliek csinálják, csak hogy megszabaduljanak a vak nagypapa gondozásának terhetől, hátha magához veszi a másik gyermeke... Akkoriban én is gondolkoztam ennek kapcsán egy kisregényen, és bár végül elengedtem a témát, a hangulat beszűrődhetett a regényekbe is. Viszont maga a csoda, ez a fajta misztikum engem igazán Márquez, majd más latin-amerikai írók felől érintett meg, akiknek a prózája, mágikus világa máig lenyűgöz.

– *Ez a latinos vonzódásod már felmerült a nyelveknél, de ugyanígy tetten érhető abban is, ahogy az antikvitás és a mediterrán világ megjelenik nálad, akár a klasszikus formákra gondolva, akár az olasz, görög helyszínekre, versben és prózában egyaránt. Különösen szembetűnő ez a bonyolult és nehezen követhető sestina formából építkező második kötetedben, a Lélekvesztőben, amelyről a kritikák is elismerik a mesterségbeli, szakmai tudást, de azért ott bujkál mindenkiben a pragmatizmus kisördöge, hogy: mindez miért is?*

– Minden a verstan iránti szeretetemen alapul. Tízéves koromban végigolvastam minden erről szóló könyvet, igyekeztem minden formát megtanulni, és ezek zöme, méghozzá az alapok, az antik világba és a régi dél-európai helyekre vezetnek vissza. Az iskolába menet – utólag én is mosolygok magamon – időmértékes versfor-

mában beszéltem magamban... Később volt mindebben jócskán Baka-hatás is, mint ahogy a szerepversekben is. Ma már nem írok antik formákban, szerepverset is ritkán, csak a kezdeti köteteimre volt jellemző. A formához való kötődésem viszont megmaradt mindmáig, a forma akkor is elsődleges, ha szabadverset írok. Az azonban biztos, hogy a mesterség alapjait meg kell tanulni. Aztán az már más kérdés, hogy mit használ fel belőle az ember. Én már biztos nem fogok alkaioszi vagy szapphói strofákat írni, még ha tizenhárom-tizennégy évesen sok ilyen kísérletem volt is, de attól még tisztában kell lenni az alapokkal, hiszen minden művészet egyben mesterség is.

– Ugyanakkor az író és az olvasó egymás iránti felelősségéről is írsz Az olvasás tétje című, később kötet címadóvá lett tanulmányodban: de mit kezd mindezzel a ma olvasója, tud-e bármilyen módon azonosulni vele?

– Ez régi gond. Az átlagember Berzsenyinéll hall utoljára az antik mítoszokról az iskolában, aztán kikopik a tudásából.

– Vissza lehet ezt hozni ilyen kísérletekkel?

– Ha a latin nyelv és műveltség valamilyen szerepet kapna az oktatásban, akkor nyilván, de csakis akkor. Ennek nem látom reális esélyét. S persze ez baj, mert minden tudás kikopása veszteség, de ma már elfogadtam, hogy ez a világ rendje, és nem terhelhetem olyasmivel az olvasót, hogy lexikonokhoz kelljen nyúlnia miattam.

– A visszahozás, az egyfajta reabilitáció a tanulóidban is megfigyelhető. Baka István, aki számodra az origó, nem mondható az irodalmi köztudat központi szereplőjének, de te rendíthet-



A Héthatár bemutatóján Papp Endrével, Döbrentei Kornéllal és Falusi Mártonnal (Hitel-est, 2013. január 16., Léka Géza felvétele)

lenül, hivatásszerűen foglalkozol a munkásságával, míg máskor a kismesterség és az elismertség között mozgó Ratkó József kerül érdeklődésed homlokterébe, hogy csak a lezárt életműveket vegyük alapul, de persze élő klasszikusokkal ugyancsak foglalkozol – mennyiben tudsz hozzátenni a kánonhoz a magad eszközeivel, tudsz-e rajta változtatni? Vagy itt már megint a megosztott irodalmi élet oldalainak az idoljairól beszélünk, a „mi” és „ti” kérdéséről?

– Baka helyzete különös. Ahogy már mondtam, mindenütt foglalkoztatták, szerepeltették, élete utolsó éveiben szinte egyöntetűen az egyik legjobb élő költőnek tartották. Az utóéletére viszont valamilyenre igaz, amit mondasz, mert a halála óta a fontos műhelyeinek egy bizonyos köre valóban kiszállt a recepciójából. Van ugyanakkor reneszánsza is: teljes az életműkiadása a Tiszatájnál, nemrégiben egy tanulmánykötetben nagyon különböző irodalomtudományos nézetű szerzők foglalkoztak az életművel, özvegye Baka István-szavalóversenyeket rendez, Borsodi L. László disszertációt ír

róla, Szegeden is ismerik és ápolják az emlékét, Szekszárdon iskolát neveztek el róla, tehát van utóélete, ezt nyugodtan mondhatom. Nincs baj tehát szerintem a Baka-életművel, de minden író, költő halála után hullámozó időszakok követik egymást. Ratkóval is elkezdtek már foglalkozni akkoriban, amikor írtam róla, kiadták az összegyűjtött verseit, prózáit. Jánosi Zoltán, a kitűnő irodalomtörténész, egykori opponense a disszertációmnak, akit azóta barátomként is tisztelhetek, a közelmúltban írt róla monográfiát. Viszont a kortárs szerzők kapcsán volt egy fontos ideám: olyan költőkről is írni olyan lapokban, ahol ők nincsenek ott. De nem lett ezeknek semmi visszhangja, még a szerzőktől se. Így például Borbély Szilárdról is – aki Debrecenben még tanított engem – írtam a Kortársban, s írtam kritikát Kemény István, Tóth Krisztina könyvéről...

– Eredetileg úgy gondoltad, az ilyen konszenzusteremtő szándékok vezethetnek valahová? Meghaladhatónak vélted a szellemi élet kétosztatúságát, vagy tudatosan vállaltad fel a szelmalom-



Nagytilajon, Nagy Gáspár sírjánál Léka Gézával és N. Pál Józseffel (Papp Endre felvétele)

harcot, miközben láttad, hogy a régi népi–urbánus alapokon álló ellentétek már rég kőbe vannak vésve?

– Nyilván volt bennem valami-féle idealizmus, még ha ezeknek a konkrét kritikáknak nem is láttam különösebb eredményét. Azt azonban érzékelem még most is, hogy sokan vannak mindkét oldalon, akik úgy gondolják, meg kell próbálni közeledni. Én is ilyen vagyok, s néha látom, hogy nem viszonzatlan a jóindulat, amikor éppen van. Én minden-olvasó vagyok, és attól, hogy megismerjek és nyomon kövessek életműveket, nem tart vissza az, hogy a szerzője mit gondol a világról. A sárvári diákirók, diákköltők táborának egykori zsűritagjaként tizenhat éves kora óta ismerem a mai húsz-harminc év közötti fiatal írógeneráció szinte minden tagját, s velük is így vagyok, függetlenül attól, hogy később merre orientálódtak. Gyakorló kritikus korom óta tudom, hogy ha az irodalomról véleményt akarok mondani, akkor a teljességre kell törekedni. Esterházy és Sütő, Krasznahorkai és Gion nálam nem zárta és zárja ki egymást. S én ezzel megtettem a magamét,

nem várok ettől semmi különöset, elsősorban magamért teszem: aki csak irodalomszleteket olvas, az magát is felszeleteli.

– Lassan a végére érünk beszélgetésünknek, a jól eltervezett linearitással együtt is eljutottunk oda, hogy mi történt veled 2014 óta, amióta elhagytad a szombathelyi főiskolát, hogyan alakult az utóbbi években az életed és a pályád, s hogyan tervezed folytatni?

– Ismét Pesten élek, de a kétlakóságom megmaradt. A válasom óta a gyerekeimmel itt lehetek együtt kéthetente az albérletben, a párom viszont körmendi, a többi hétvégén hozzá utazom le, ami elég időigényes és fárasztó, de már van benne rutinom a Körmend és Debrecen közötti ingázások időszakából.

– Tehát akkor már-már főállású íróként létezsz...

– A Hitelnél – ahol egy nagy-szerű csapatban dolgozhatok – a kritikarovat vezetése csak részben köti le az energiáimat, így valóban volna időm írni, ha éppen tudnék, de a *Kijátszott holnap* megjelenése óta úgy vagyok, ahogy korábban nem szoktam: van vagy

negyven verstördékem félrerakva, keresem az utat, semmit nem fejezek be, holott régebben mindennek a végére jártam. Talán a válogatott kötet hatása ez az elbizonytalanodás, annak keresése, ami még önmagam vagyok, de már mégsem az, mint eddig, s ezt a félig ismeretlent most még nem nagyon találom. Másfél év alatt nyolc befejezett versem született, ez szinte semmi a 2011 körüli terméshez, a válás, egy új nagy szerelem és az azt követő szakítás időszakához képest, ami a nagyon rövid idő alatt megírt *Héthatár* című kötetet eredményezte.

– Elmondható, hogy konkrét cím és időpont nélkül készülsz a folytatásra, amiről talán az tudható a legbiztosabban, hogy verseskötet lesz, amikor majd lesz?

– Igen, ez a legvalószínűbb. Tanulmányokat felkérésekre még írok néha, kritikákat már sajnos csak nagyon ritkán, így ezekből nem nagyon gyűlik anyag. Ami még leköt, de ez is egy lassú folyamat, egyelőre még beláthatatlan munka, az az Utassy-monográfia, amit most írok.

– Megint a rehabilitálásról beszélünk?

– Utassynak az elmúlt húsz évben valóban nem volt gazdag recepciója, így hát nevezhetjük annak is. Érdekes munka, Utassy József költészete mindig is izgató, néhány személyes találkozás után az utóbbi időkben barátok beszámolóiból állt össze bennem maga az ember is, úgyhogy ez a rendkívül izgalmas személyiség és költői világ az, ami most foglalkoztat. S végül is ez az, a szüntelen teremtődő világ izgalma, amit az irodalom napi szinten kínál annak, akinek szeme és füle van rá. **Luzsiczka István**